

Huhu malu'i COVID-19: FAQs/ Ngaahi Fehu'i 'Oku Fa'a 'Eké

Ko hai 'oku fakakau 'i hono fuofua kamata'i 'o e huhu malu'i?

Ko e fuofua kamata 'o e huhu malu'i 'oku 'oatu ia ki he kau ngāue kotoa pē 'i he kau'āfonuá mo e MIQ 'oku nau lolotonga 'i he malumalu 'o e polokalama Required Testing Order (Tu'utu'uni 'o e Fiema'u ke Fakahoko 'o Hanau Sivi – 2020) pea mo kinautolu 'oku nau nofo mo iá – 'household contacts' (kau feohi vā ofi 'i 'apí).

'Oku kaunga atu 'eni ki he kau ngāue kotoa pē 'oku nau lolotonga kau ki he sivi kuo tu'utu'unia ki he COVID-19 'oku hoko ko ha kongā ia 'o 'enua ngāué. Ko e kau ngāue ko 'enī 'oku lau kinautolu ko e kakai 'oku nau tu'u lavea ngofua taha ke nau ala ma'u 'a e COVID-19 'i he 'aho kotoa pē, 'o fiema'u ai ke mau fakamu'omu'a 'a hono malu'i kinautolu mo kinautolu 'oku nau nofo fakatahá.

Te u 'ilo fakakū fekau'aki mo e ngaahi fakaikiiki ki hono ma'u 'o e huhu malu'i?

'E aofangatuku 'i ha taimi vavé ni mai pē 'a e ngaahi fakamatala fakaikiiki ki he ngaahi feitu'u, taimi 'e ala fakahoko ai, mo e founa ke fokotu'utu'u ai hano fakahoko homou huhu malu'i pea te mau fakahā atu 'eni.

Hili hoku huhu malu'i, 'e kei fiema'u pē ke sivi au?

'Io. 'Oku mahino méi he fakamatala kuo tānakí 'oku malu'i 'e he ngaahi huhu malu'i 'a e kakai fakafo'ituitui méi he ngaahi nunu'a 'o e vailasí, ka 'oku kei fu'u vave ia ke 'ilo 'e he kau fakatotoló pe 'e kei malava pē 'e ha tokotaha kuo huhu malu'i 'o fakapipihī atu 'a e vailasí ki ha tokotaha kehe. Lolotonga 'oku te'eki ai mahino 'enī, 'oku fiema'u ke tau lau 'oku kei 'i ai pē 'a e faingamālie ke kei hoko pē ha'á ne mafola atu. 'Oku 'uhinga 'eni 'oku kei fiema'u pē ke hokohoko atu 'a e pau ke sivi 'etau kau ngāue 'i he kau'āfonuá mo e MIQ.

'Oku fiema'u ke u tokanga mamafa ki hono tauhi 'o e haisini hili hoku huhu malu'i?

Ko ha fakamanatu mahu'inga foki ia ko e ngaahi huhu malu'i 'oku 'ikai ko ha fetongi kinautolu ia ki he ngaahi tō'onga haisini lelei ki he fanofano 'o e ongo nimá, tale mo e mafatua ki ho tui'inimá, tui 'o e ngaahi fakapuli pe 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú pea mo e ngaahi founa faka'ehi'ehi kehé, kau ai 'a e PPE (ngaahi teunga/nāunau malu'i).

'E ta'ofi 'e he huhu malu'i ha'á ku fakapipihī atu 'a e vailasí ki ha ní'ihī kehe?

'Oku 'ikai ke mau 'ilo 'eni 'i he lolotonga ni. Ko e me'a 'oku mau 'iló ko hono fakahoko ko ia 'o e huhu malu'i 'e 'ikai ke ne to'o ai 'e ia 'a e fiema'u ke tui 'a e teunga/nāunau PPE, toutou fakahoko 'o e ngaahi sivi pea mo e hokohoko atu 'o e ngaahi founa faka'ehi'ehi kehé.

Ko hai ha tokotaha 'feohi vā ofi 'i 'apí'?

'Oku 'uhinga 'eni ki ha fa'ahinga taha pē 'oku nofo angamaheni mo koe, tatau ai pē pe 'okú ke fāfāmi mo ia pe 'ikai. 'Oku kau foki ki heni ha kakai 'oku nau nofo fakataha mo koe 'i ha kongā-taimi pē. 'Oku kau 'i heni 'a e papakāinga (nōfo fakatokolahi 'a e kāingá) foki.

'E fakahoko fakakū 'a hono huhu malu'i 'o e kau feohi vā ofi 'i homau 'apí'?

'E fakahoko 'a hono huhu malu'i 'o e kau feohi vā ofi 'i homou 'apí ko ha kongā ia 'o hono fuofua kamata'i 'o e huhu malu'i, hili 'a e huhu malu'i 'o e 'uluaki tu'oni (dose) faito'o 'o e kau ngāue 'i he kau'āfonuá mo e MIQ.

'E anga fēfē 'a e fetu'utaki mai ki he kau feohi vā ofi 'i homau 'apí ke fokotu'utu'u honau huhu malu'i?

'Oku mahu'inga ke tonu 'a 'emau fakahoko 'a e founa ngāué ni. 'Oku vavé ni mai 'a 'emau aofangatuku 'a e founa te mau fetu'utaki atu ai ki he kau feohi vā ofi 'i homou 'apí ke fakapapau'i 'oku nau ma'u 'a e fakamatala te nau fiema'u ke fokotu'utu'u ai 'a honau huhu malu'i. Te mau fakahā atu 'eni kiate koe 'i he vave taha te mau malavá.

'Oku malu mo hao pē 'a e huhu malu'i?

Kuo te'eki ai ke 'i ai ha tu'unga pehē ni kimu'a 'o e fengāue'aki fakamāmani-lahi 'i he vaha'a 'o e kau mataotao 'i he saienisi mo e ngaahi pule'angá 'i hono fo'u 'o ha huhu malu'i – pea kuo hoko ia ke toe lelei ange ai 'a e vave 'o hono fo'ú pea mo hono fakahoko 'o e ngaahi 'ahi'ahi fakafaito'o 'i he ngaahi fonua 'o māmani.

'Oku vave 'a 'emau nga'unú ka 'oku 'ikai ke mau kolosi 'o fakanounou pe fakasí'ia 'a e tu'unga malu mo e haó.

Unite
against
COVID-19

New Zealand Government

Kuo fevahevahe'aki 'e he ngaahi kautaha fo'u huhu malu'í 'a e ngaahi fakamatala kuo tãnakí ki he ngaahi feitu'u takai 'í māmaní, 'o vave ai 'a e ngāue ki he fakatotoló pea iku ai ki ha ngaahi 'ilo fo'ou, 'o hangē ko e ngāue'aki 'o e tekinolosia 'o e talafekau RNA.

Ko e ngaahi va'a ngāue ko ia 'oku nau pule'í 'a e ngaahi huhu malu'í, 'o hangē ko e kautaha Medsafe 'a Nu'u Silá, kuo nau lava 'o kamata'í 'a hono sivosivi'í 'o e ngaahi fakamatala kuo tãnakí meí he ngaahi 'ahi'ahi fakafaito'ó 'í ha taimi vave ange ia 'í he'enu taimi ngāue angamahení. Kuo fo'u ha ngaahi fale ngāue lalahi 'o malava ai ke vave ange 'a hono ngaohi 'o e huhu malu'í pea 'í ha tu'unga mo e ivi lahi ange ia 'í ha toe tu'unga kimu'a ange.

'E kei hokohoko atu ai pē 'a 'emau ma'u mai 'a e ngaahi fakamatala kuo tãnak meí he ngaahi 'ahi'ahi fakafaito'ó lalahi 'oku kei hokohoko atú, 'o malava ai ke mau muimui'í 'a e tu'unga malu mo hao pea mo e ola lelei 'o e ngaahi huhu malu'í meí he kamata'anga pē 'o hono tuku atu 'o e huhu malu'í pea mo e hokohoko atu 'o honau ngāue'aki.

Ko e ngaahi liliú ni kãtoa 'oku 'uhinga ia ko e ngaahi fakangofua ko ia ki he malu mo e haó 'a ia na'e fa'a taimi lōloa hono fakahokó kuo vave ange ia. Kuo te'eki ai ke fakahoko ha kolosi ke fakanounou.

'Oku ngāue lelei nai 'a e huhu malu'í ki he ngaahi fa'ahinga fo'ou 'o e vailasí?

'Oku lolotonga vakai'í 'e he Potungāue Mo'uí 'a e fuofua fakamatala kuo tãnakí meí he ngaahi fonua kehē fekau'aki mo hano ala uesia 'e he ngaahi fa'ahinga fo'ou 'o e vailasí 'a e tu'unga ngāue lelei 'a e huhu malu'í. Kuo 'osi fakahā meí he ngaahi kautaha 'e ní'ihí te nau ala fakahoko ha ngaahi liliú ki he huhu malu'í ke fakapapau'í te nau ngāue lelei – 'oku tatau 'eni mo e ngaahi liliú 'oku fa'a fakahoko ki he huhu malu'í ki he flu (influenza).

'Oku anga fēfē 'a e ngāue 'a e ngaahi huhu malu'í?

'Oku ngāue 'a e ngaahi huhu malu'í 'aki 'enu ako'í 'a e fa'unga 'o e sinó 'okú ne fakafepaki'í 'a e mahakí (immune system) ke ne tali'í vave ha mahakí 'o 'ikai ke ne toe uesia ai mo ia.

Ko e tuku'au maí, ko e lahi 'o e ngaahi huhu malu'í 'oku nau ngāue 'í hano fakataukei'í atu ha konga kuo liliú fakakehe, pe ko ha ngaahi kongokonga 'o e vailasí, ki he fa'unga 'o e sinó ki hono fakafepaki'í 'o e mahakí ke ne tali atu 'aki ki he mahakí, 'aki ha'á ne fakatupu ha ngaahi polotini koe'uhí ko 'ene a'u atu ko ia 'a e mahakí totonú, kuo 'osi mateuteu mai 'a e sinó ia ke ne fakafepaki'í ia.

Ko e ní'ihí 'o e ngaahi huhu malu'í COVID-19, 'o hangē ko e huhu malu'í Pfizer, 'oku nau ngāue'aki 'e kinautolu ia ha founa kehe. 'Oku ui kinautolu ia ko e huhu malu'í 'messenger RNA' (talafekau RNA). Ko e ngaahi huhu malu'í

ia ko 'ení 'oku 'ikai ngāue'aki ki ai ia ha ngaahi kongā (cells) 'o e vailasí – ka 'oku 'í loto ai ha kouti/fekau RNA 'a ia ko 'ene ngāue 'oku fakahokó ko 'ene ako'í ho sinó ke ne 'ilo'í 'a e vailasí, koe'uhí ke ne tali'í fakahangatonu ia kapau te ke pihia ai.

Ko e huhu malu'í takitaha 'oku kí'í makehe sí'í ia pea 'oku 'í ai pē 'a hono ngaahi nāunau ia 'o'ona. 'E tuku atu ha ngaahi fakamatala pau fekau'aki mo e huhu malu'í takitaha 'í he taimi 'e fakakakato ai 'e he Medsafe 'a 'ene ngaahi ngāue ki honau fakangofuá.

'E 'í ai ha'á ku fili pe ko e huhu malu'í fē te u ma'u?

'Ikai. Ko e huhu malu'í 'e fā kuo fakatau 'e Nu'u Silá 'oku nau lolotonga fou atu 'í he founa fakangofuá 'í ha ngaahi vaa'í taimi kehekehe. Ko e huhu malu'í Pfizer 'a e huhu malu'í lolotonga kuo 'osi fakangofua 'e he Medsafe 'o nau pehē kuo malu mo ola lelei ke ngāue'aki 'í Nu'u Silá.

Tokoni mo ha fakamatala lahi ange

Kapau te ke ongo'í ha ngaahi faka'ilonga 'oku ngalingali ke felāve'í mo e COVID-19, hangē ko ha tale fo'ou mo hokohoko, ha mā'olunga 'a e fua māfana 'o ho sinó/ mofi pe mole pe liliú 'a e ifo angamahení (taste) pe lava ke nāmu'í ha me'a, nofo pē 'í 'api pea fakahoko hao sivi COVID-19.

Kapau 'okú ke ta'epau'ia fekau'aki mo ho ngaahi faka'ilongá pe 'oku faka'au ke toe fakalalahi ange, telefoni ki he Healthline 'í he **0800 358 5453**.

Kapau 'oku 'í ai ha me'a 'okú ke hoha'a ki ai 'í he taimi pē ko iá felāve'í mo ho'o malu mo haó, telefoni ki he **111**, pea fakapapau'í 'okú ke fakahā atu kuó ke ma'u atu ha huhu malu'í COVID-19 koe'uhí ke nau fakahoko atu 'a e sivi totonú.

www.health.govt.nz/covid-vaccine

**Unite
against
COVID-19**

New Zealand Government

